

Милан Јовановић^{1*}
Душан Вучићевић^{2**}

Оригинални научни рад
UDK 342.849.2 (497.11) "2014"
doi 10.7251/POL1408301J

ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ У СРБИЈИ 2014. ГОДИНЕ – ПОЛИТИЧКА РОКАДА^{3***}

SERBIAN PARLIAMENTARY ELECTIONS 2014 – POLITICAL
“CASTLING MOVE”

Summary: Tenth elections for the National Assembly of the Republic of Serbia since the reestablishment of a multiparty system were held on March 16th, 2014, under a proportional electoral system. Electoral model essentially established in 2000 also included a single electoral district, closed party lists, five percent electoral threshold for non-minority parties and a use of D'Hondt formula for distribution of seats. Most important results of the March elections include: the lowest voter turnout and close to half of the votes won by the Serbian Progressive Party (which, in turn, gave them 63% of parliament members). Moreover, more than 80 percent of the seats was won by lists led by governing parties, i. e. Progressive or Socialist party. Elections were also not just a disaster for Democratic party, but also for Democratic Party of Serbia, Liberal Democratic Party, and United Regions of Serbia, which all lost seats in the National Assembly. Traditional success of the minority parties of most numerous national minorities (i.e. Hungarians, Bosniaks and Albanians) was noted. Also, for the first time, the parliament will convene without so-called sovereignists and opponents of European integration process. Finally, March elections were marked by a large number of squandered votes.

Keywords: elections, election results, political consequences

Сажетак: Десети избори за Народну скупштину Републике Србије од поновног успостављања вишестраначја, 16. марта. 2014. године,

¹ * Редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду.

² ** Асистент на Факултету политичких наука Универзитета у Београду.

³ *** Рад је резултат истраживања на пројекту „Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција“, број 179009, који се реализује у оквиру Института за политичке студије, финансираног од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

одржани су по пропорционалном изборном систему, са једном изборном јединицом, затвореном блокираном листом, петопроцентним законским изборним прагом и Д'Онтовом формулом за расподелу мандата, моделу који је суштински успостављен 2000. године. Најмања излазност бирача на биралишта, готово натполовичан број освојених гласова и више од 63% освојених мандата листе Српске напредне странке, више од четири петине посланичких места за листе коју се предводиле владине странке, напредњаци и социјалисти, крах ДС-а, губитак парламентарног статуса за три релевантне странке, ДСС, ЛДП и УРС, традиционалан успех листа најбројнијих националних мањина, Мађара, Бошњака и Албанаца, изостанак из парламента свих странака суверениста, противника евроинтеграција, велики број расутих гласова, неки су од најзначајнијих резултата мартовских избора 2014. године.

Кључне речи: *избори, резултати избора, политичке последице*

Избори за народне посланике Народне скупштине Републике Србије, одржани 16. марта 2014. године, представљају „мали јубилеј“. Били су то десети избори за национални парламент. „Традиционално“, у краткој историји вишестраначја, то су седми по реду превремени парламентарни избори и тек трећи на којима су грађани бирали само посланике, а не и одборнике, посланике покрајинске скупштине или председника Републике (Јовановић, 2014, стр. 10).

Формирање парламентарне већине у деветој легислатури и констелација у извршној власти наговештавали су краћи мандат сазива Народне скупштине и Владе. Наиме, коалиција Српске напредне странке и Социјалистичке партије Србије по броју освојених гласова, посланика у парламенту и рејтингу међу бирачима била је изразито асиметрична. Међутим, уцењивачки потенцијал социјалиста у тренутку постизборне еуфорије и изборне комбинаторике био је велики. Такав контекст омогућио је да слабији партнер, социјалисти, добију премијерско место, што је била понуда која се тешко одбија, али којом је успостављен политички неприродан и дугорочно неодржив однос моћи у коалицији. Јачи партнер, напредњаци, свесно су жртвовали премијерско место и тако, не само капитализовали победу њиховог председника Томислава Николића на председничким изборима, него проширили своју моћ на другу, активну „главу“ егзекутиве, Владу. Тиме су ефикасно завршили процес политичке еутаназije матичне, Српске радикалне странке и капитализовали први изборни наступ позиционирајући се као нова најпопуларнија политичка странка у политичком пољу.

Конституисањем парламента и избором Владе отпочело је топлее моћи социјалиста и припрема јавности за промену премијера. Од самог почетка рада Владе било је јасно да је премијер, Ивица Дачић, слабија фигура у Влади и да кључне полуге владања држи први потпредседник Владе, Александар Вучић, председник СНС. Таква констелација моћи, произашла из институционалне позиције и фактичког утицаја, продубљивала се протоком мандата. Само су околности на унутрашњем и спољнополитичком плану диктирале када ће се десити обрт, редистрибуција моћи и формално озваничити и како.

Убедљива већина посланика, стални раст популарности Вучића и СНС-а, расуло у опозицији, афере у којима су главни актери били челници социјалиста, више него куртоазна подршка екстерних центара оличених у Европској унији, САД, итд. омогућавали су једноставну промену на челу владе. Многе опозиционе странке су чекале на понуду да замене социјалисте у владиним ресорима. Сам премијер Дачић нудио је ротацију и премијерско место Вучићу без избора. Дан пре седнице Главног одбора СНС-а, Вучић је најавио да ће предложити том телу да се иде на превремене изборе (Чекеревац, 2014.). Сутрадан премијер Дачић изјављује „да поштује став Српске напредне странке и да без двоумљења сматра да је најбоље решење расписивање ванредних парламентарних избора како би се добио нови политички легитимитет Владе да води земљу“ (Дачић: Ванредни избори најбоље решење, 2014). Изабрани су превремени избори, као демократски механизам коме се ништа није могло приговорити. Расписани су у моменту када је то највише и једино одговарало напредњацима.

Истичући резултате у борби против корупције и организованог криминала, и добијање статуса кандидата за члана ЕУ, а „са циљем стварања услова за изјашњавање грађана о будућем правцу државне политике и остваривања што шире друштвене подршке за убрзане реформе и модернизацију друштва“, Влада је, упућујући председнику Републике предлог да распусти Народну скупштину, створила нормативне услове за расписивање превремених избора и скратила свој мандат (Влада затражила распуштање парламента, 2014). Томислав Николић је 29. јануара 2014. године прихватио предлог Владе и одмах расписао превремене изборе за народне посланике (Одлука о расписивању избора за народне посланике, 2014).

Политички оквир

Бројне су чињенице које су формирале контекстуални оквир десетих избора за народне посланике. Условно, сублимисаћемо их у неколико процеса који су доминантно условили превремене изборе, односно најснажније обликовали јавно мњење и опредељење бирача.

Тражећи подршку за састав Владе, премијер Дачић у експозеу потенцирао је „да Србија преживљава један од најтежих раздобља у својој историји“ због крупних грешака, „неких и криминалне природе“, у процесу приватизације, што за последицу има „свеопште сиромаштво, пад животног, економског, културног и цивилизацијског стандарда српског друштва“. Истакнуто је да се многи актери само „баве прошлошћу...идеолошким вредновањем одређених догађаја, процеса и личности...“ што води у стално обнављање подела у друштву, те да ће Влада Србије изградити визију за будућност политиком утемељеном на „реалној процени... снага и услова у којима се решавају тешки национални проблеми.“ Стварање повољнијег амбијента за инвеститоре, смањивање незапослености, макроекономска стабилност, подстицаји пројектима у саобраћају, енергетици и пољопривреди; одржавање стандарда у здравству, образовању и социјалној политици, смањивање буџетског дефицита, са неизоставним обећањима о реформи јавног сектора, јефтиној, ефикасној и правно утемељеној држави, општа су места садржана и у овом, као и у свим премијерским експозеима које су бирачи у Србији чули много пута. Међутим, три елемента су посебно апострофирана. Први, „да Србија неће признати независност Косова“, али да ће поштовати и спровести све што је у оквиру „техничког дијалога“ Београда и Приштине договорила претходна влада и „наставити дијалог на политичком нивоу уз учешће највиших државних функционера“, што је корак даље у односу на политику претходне владе коју су жестоко критиковали. Други, „убрзавање процеса европских интеграција, уз максималне напоре за добијање датума за отпочињање преговора са ЕУ“, чиме је потврђен спољнополитички приоритет утврђен под претходним владама и наговештај за брже испуњавање захтева Брисела који би одблокирали тај процес. Трећи, „покушај да се принцип штедње превали на широке слојеве становништва не само да је друштвено неоправдан, него и економски неутемељен...“ ублажио је изјаве премијера који је у изборној кампањи често понављао да је против политике „стегања каиша“ по принципима ММФ-а (Експозе мандатара Ивице Дачића, 2012) Ова три елемента карактеришу деловање Дачићеве владе изабране 27. јула 2013. године и заокрет у политици у односу на претходну извршну власт.

У јуну 2012. године Ивица Дачић, тада као мандатар, критикује екс председника Србије Бориса Тадића за руковање са премијером тзв. Косова Хашимом Тачијем на Кроација самиту у Дубровнику спочитавајући да ДС има једну политику када је на власти, а другу у опозицији. „Још је на снази државна политика у чијем формирању је учествовао ДС, да се не учествује на скуповима на којима се Косово представља као независна држава“, јер се тако даје „леgitимитет човеку за кога постоје индиције да је умешан у трговину људским органима“ (Дачић: Енигма је шта Тадић ради, 2014). Пар месеци касније, сада у функцији премијера, он у Бриселу, под покровитељством Кетрин Ештон, високе представнице ЕУ за спољну политику и безбедност, отпочиње разговоре са истим Тачијем, наравно уз обавезно руковање. Тај симболички гест наговестио је убрзану промену политике Владе. Прво је спроведен споразум о тзв. Интегралном управљању административним прелазима који је прихватила Влада Мирка Цветковића и који су и напредњаци жестоко критиковали у изборној кампањи, а што је био услов ЕУ за даље разговоре. Затим је подизањем разговора на ниво премијера, пре него што је Народна скупштина утврдила платформу за разговоре, неформално дат легитимитет сецесионистичким властима у Приштини и наговештено да ће будући преговори отворити сва питања, осим признавања независности. Интензивни разговори, после десет сусрета, завршени су Бриселским споразумом, актом којим се у 15 тачака Србима на Косову и Метохији гарантује оснивање Заједнице српских општина, а властима у Приштини дозвољава интеграција општина на северу Космета које никада нису биле под њеном ингеренцијом. Заједница српских општина, замишљена као институт који окупља средине са већинским српским становништвом, са овлашћењима која се ослањају на надлежности постулиране Европском повељом о локалној самоуправи, али са структуром прописаном законима власти тзв. Косова, није јасније прецизирана. Заузврат, Влада је пристала да се у општинама на северу покрајине одрже локални избори по законима Приштине, распусте судске и полицијске структуре, односно интегришу у структуру власти у Приштини (Новости преносе текст споразума, 2013).

Споразум је поделио јавност и политичку сцену. Влада је бранила споразум као најбоље решење у датим условима, те да би одбијање донело само горе понуде. Суверенисти су Бриселски споразум доживели као издају државних и националних интереса, а њихове реакције најсликовитије сублимира изјава Војислава Коштунице, председника Демократске странке Србије: „...власт је државоубица јер је убила државне ин-

ституције на Косову...више не постоји држава Србија на КиМ, већ Срби треба да живе под влашћу и законима лажне државе Косово..." (Реакције на потписивање споразума, 2013). Протести Срба са Космета, појединих опозиционих странака и удружења, захтеви за одржавањем референдума и оценом уставности потписаног споразума, оставке Александра Вулина, шефа канцеларије за Косово и Метохију, утихнули су после одлуке скупштине која је подржала извештај Владе о бриселским разговорима са Приштином. Тако је Влада странака које су десет година владале политичком сценом опирајући се сецесији Космета, брзо и са мало отпора начинила још један корак у признавању фактичког стања и приближила се признавању насилне сецесије, војне окупације од стране НАТО и проглашавању независности српске јужне покрајине. Управо то је била цена за ратификацију Споразума о стабилизацији и придруживању и отпочињање разговора о придруживању ЕУ. И премијер Дачић и председник ЕУ Ван Ромпеј су својим изјавама потврдили да је Бриселски споразум кључни аргумент за отпочињање разговора ЕУ и Србије о придруживању. Случајно или не, то је пало на Видовдан. Премијер Дачић је на свечаној седници Владе Србије у Крушевцу, поводом 624. годишњице Боја на Косову, истакао да је Савет ЕУ одлучио да отпочне преговоре о приступању и чланству Србије без додатних нових услова. „Сама та чињеница чини овај дан историјским и великим, али постоји још нешто важније по чему ћемо памтити овај 28. јун. Данас је наша земља променила и своје вековно веровање, начин понашања, крајњи циљ, мит који нас је толико дуго терао да гледамо уназад и да не идемо напред“ (Влада Републике Србије, 2013). Тако су социјалисти и трансформисани радикали остварили оно што је био кључни циљ евроцентричних политичких актера предвођених Демократском странком.

Борба против организованог криминала и корупције, један од прокламованих приоритета, није била у рукама премијера Дачића, иако је задржао место министра полиције. Она је поверена Бироу за националну безбедност, телу формираном Изменама Закона о уређењу служби безбедности. Ради се заправо о извршном телу које оперативно усклађује рад служби безбедности, стара се о извршавању одлука Савета за националну безбедност и оснива мешовите групе за оперативне задатке. Седнице тог тела сазива секретар Савета за националну безбедност, а председавајући није обавезан да о закључцима тог тела обавештава друге државне органе осим оних задужених за одбрану и безбедност. На предлог председника Републике, заменик премијера, први потпредседник Владе, министар одбране и в.д. председника СНС-а Александар

Вучић истовремено је именован и за секретара Савета за националну безбедност, а тиме по аутоматизму и за председавајућег Бироа за националну безбедност. Управо концентрацију овлашћења познаваоци прилика у безбедносном сектору карактерисали су као главну полугу моћи у борби против организованог криминала и корупције, али је упозоравано и на претерану концентрацију безбедносних функција и послова у рукама једног функционера (Усвојене измене закона о служби безбедности, 2012). Одмах је покренута истрага о 24 приватизације које је ЕУ сматрала спорним и још од 2011. године захтевала расветљавање свих чињеница у вези са тим – Сартид, Југоремедија, Мобтел, Це Маркет, АТП Војводина, Срболек, Галеника, Лука Београд, Ветеринарски завод, Вечерње новости, Национална штедионица, Застава елекро, Азотара Панчево, Нуба инвест, концесија за аутопут Хоргош-Пожега, извоз шећера у ЕУ... Резултат је притварање и подизање оптужнице против Мирослава Мишковића, једног од набогатијих Срба, власника компаније Делта, за утају пореза и извлачење новца из путарских фирми, као и преко сто других лица које је тужилаштво теретило за незаконите радње у овим пословима (Извештај о 24 приватизације, 2013). Хапшење чланова групе нарко дилера Дарка Шарића, учестале рације на шефове и дилере нарко мафије, покретање судских поступака у другим вишегодишњим криминалним аферама, обнављање истраге за убиство новинара Славка Ђурувије, итд. резултати су који су Влади брзо донели добар рејтинг у јавности, а Вучићу ореол бескомпромисног борца против корупције и криминала спремног да у том процесу иде до краја и закону приведе и „крупне рибе“, налогодавце и инспираторе, а не само извршиоце. Политички противници, наравно, критиковали су и Владу и Вучића за страначки мотивисану селективност, јефтин популизам, прогон политичких противника и застрашивање предузетника.

На спољнополитичком плану Влада је истицала јасну оријентацију за доследно извршавање свих услова за пуноправно чланство у ЕУ, као стратешког спољнополитичког циља. Бројне посете званичника ЕУ и држава чланица, контакти са државама у региону, али и сусрети са функционерима администрације САД, Русије, Кине и других држава поправљале су имиџ Србије у свету, али и представљале јасан доказ да утицајни међународни фактори прихватају и подржавају политику нове Владе. Два догађаја на спољнополитичком плану снажно су утицала на контекстуални оквир мартовских избора 2014. године. Њихов значај је дугорочнији и свакако ће детерминисати укупна политичка збивања у Србији у наредним годинама и изборним циклусима који ће уследити.

Први се тиче формалног отпочињања преговора о чланству у ЕУ започетих првом међувладином конференцијом. У осамнаестомесечном раду владе свакако, али и у целом мандату, то је несумњиво најмаркантнији успех. Премијер је тај догађај означио као „најважнији историјски догађај за Србију после другог светског рата“. Заједно са вицепремијером изразио је чврста уверавања да ће Србија до 2018. године испунити све услове из 35 преговарачких поглавља и 2020. године стећи услове за пуноправно чланство (Радичевић, 2014). Осим противника политике евроинтеграција, све опозиционе странке поздравиле су почетак формалног преговарачког процеса, не пропуштајући ламентирања да се ради о њиховој политици, коју су преузели они који су до јуче били против ЕУ, те да актуелна влада нема капацитета да спроводи преговарачки процес са ЕУ, неретко отворено се препоручујући за улазак у владу, и заговарајући и прогнозирајући превремене изборе. Други догађај односи се на застој на почетку радова на пројекту Јужни ток због немира у Украјини, преврата и грађанског рата који је поделио земљу и оптужби ЕУ и САД, са једне, и Русије, са друге стране, за мешање у унутрашње ствари суверене државе, али на супротним странама. Оживљена хладноратовска атмосфера наговештавала је да ће Влада брзо доћи у позицију да бира између повољног економског аранжмана од изузетне важности за енергетску стабилност и безбедност земље и лојалности према партнерима из асоцијације пред чијим вратима чека на пријем. Избалансиран став о неутралности у овом сукобу са глобалним последицама назначаван је у том тренутку као проблем више у стручним анализама, него у политичким иступима, али је било јасно да ће се притисци на том плану појачати.

Са овим каталогом исцрпљује се листа резултата Владе премијера Дачића. На економском плану прокламована политика није зауставила негативне трендове. Незапосленост је расла, смањен је прилив страних инвестиција, заустављени су неки важни инфраструктурни пројекти у путној привреди и енергетици тако да је на крају 2013. године јавни дуг са 17,6 порастао на 20,08 милијарди евра, односно са 59,3% на 61,2% БДП-а. Раст БДП-а за 2% и раст индустријске производње истошили су се под теретом буџетског дефицита, новим таласом партијског запошљавања и одлагања реформи у јавном сектору (Вучићевић, 2014, стр. 48). Апели за хитну макроекономску консолидацију упућивани из стручне јавности, попут Фискалног савета, нису остали без одјека. Влада је, делом због лоших економских трендова, а делом због сталних притисака и захтева за реконфигурацијом институционалне моћи коалиционих партнера, социјалиста и напредњака, извршила реконструкцију. У владу

је ушло чак 11 нових министара, а Влада се повећала са 18 на 22 члана. Реконструкција је и у политичком и у персоналном смислу значила раскид са дотадашњом економском политиком и управо у том сегменту реконструкција је донела највеће промене. Наиме, Млађан Динкић, лидер Уједињених региона Србије, изгубио је место министра привреде и финансија. Прекинут је континуитет политике коју је он са сарадницима креирао и водио 13 година, а која је привредни амбијент и јавне финансије довела до колапса и изгледног банкрота. Ресори финансија и привреде су раздвојени, а преузели су их широј јавности непознати Лазар Крстић и Саша Радуловић. Са биографијом експерата, али без страначке залеђине они су нагостили радикалне реформе у својим секторима. Социјалисти су жртвовали заменика председника странке, Жарка Обрадовића, који је прекинуо други мандат као министар просвете и потпредседника Милутина Мркоњића који је напустио министарство саобраћаја. Кадрови СПС-а попунили су те ресоре. Дачић је задржао и министарско место у полицијском ресору, док је вицепремијер Вучић напустио место министра одбране.

Фрагментација, дезоријентисаност и безидејност – најкраћи је опис опозиционог блока после губитка избора 2012. године. Демократска странка у том периоду промениће два председника и изнедрити три нове политичке странке. Прво је са места председника ДС-а смењен Борис Тадић, због лоших изборних резултата. Његов наследник на тој функцији Драган Ђилас није успео да заустави превирања и поделе у странци. Демократе нису успеле да се консолидују под његовим вођством, формулишу препознатљив програм деловања у опозицији, зауставе осипање чланства, задрже контролу над одборницима и посланицима и доживеће исту судбину, реално и пре, формално после превремених избора 2014. године. Бивши потпредседник ДС-а, Душан Петровић са групом посланика ДС-а и СПО формира посланички клуб „Заједно за Србију“ који прераста у странку. Борис Тадић напушта странку и изазива нови раздор оснивањем Нове демократске странке која се легитимисе преко регистроване Зелене странке. Зоран Живковић, још један екс председник демократа и екс премијер оснива Нову странку (Извод из регистра политичких странака, 2014). Уједињени региони Србије смењом Млађана Динкића из владе одлазе у опозицију.

Паралелно тече процес декомпоновања власти у општинама и градовима. Коалиција СНС-СПС договорила је да где год имају одборничку већину презму и власт у локалној самоуправи. Тамо где нису имали већину користили су услуге прелетача: понашање да опозициони одбор-

ници радо подржавају странке које формирају централну власт, често због разних гратификација, постала је пракса после сваких парламентарних избора. Круна развлашћивања у локалној самоуправи је прекомпоновање власти у Београду (Смењен Драган Ђилас, 2013). Одборници СНС-а, СПС-а, ПУПС-а, ДСС-а и СПО сменили су градоначелника Београда Драгана Ђиласа и преузели власт у главном граду. Ту се процес није зауставио. Започеле су припреме за детронизацију покрајинске власти у Војводини, последњем упоришту демократа. То је време када демократе, до јуче миљеници и контролори медија, пролазе кроз медијског „топлог зеца“, шибани аферама из приватног, пословног и политичког живота.

Односи социјалиста и напредњака, окоснице коалиционе владе, током целог мандата били су оптерећени тензијама. Напредњаци су систематски, на сваки начин, настојали да премијера претворе у фигуру наглашавајући у свакој прилици да је моћ владе оличена у њиховом председнику Вучићу, формално првом потпредседнику владе. Низом афера: неразјашњен случај око наводног прислушкивања председника Републике Николића, па покушај прислушкивања Вучића; покретање истраге о бившем шефу кабинета Ивице Дачића осумњиченом да је био сарадник нарко клана Дарка Шарића; повезивање Дачића са заштитом поменутог наркоклана због сусрета са извесним Мишом, званим „Банана“, осумњиченим сарадником Шарића који је у бекству, и најава истраге прислушких разговора Дачића, тада министра полиције, са њим; повезивање низа високих функционера СПС-а, са малверзацијама у Галеници, Застави електро, Србијагасу, предузећима путне привреде, итд. а које су плански таблоидизирани и изнова подгревани и обнављање, СПС је постепено дискредитован као партнер. Осим лидера социјалиста потпредседници Милутин Мркоњић, Душан Бајатовић, Славица Ђукић-Дејановић, Жарко Обрадовић, чланови председништва СПС-а Бацковић, Тончев итд. циклично су у медијима апострофирани као индиректни актери бројних криминалних радњи у којима су били инволвирани директно или преко својих сарадника (Церовина, 2014). Позиција СПС-а у влади је тако стално довођена у питање, посебно од стране најближих сарадника лидера напредњака. Они су редовно оптуживали социјалисте за сарадњу са људима из криминогених средина, подстицање на разне злоупотребе, лоше вођење ресора у влади или јавним предузећима. Кулминација тих акција су отворени предлози, у форми личног, а не партијског, става да Дачић треба да демисионира и премијерску фотељу препусти Вучићу; да треба ићи на превремене изборе и развргнути коалицију са социјалистима.

Настојећи да спречи превремене изборе Дачић је понудио Вучићу да замене функције у влади. Одговор вицепремијера „(ј)а то свакако нисам желео, народ је тај који треба да се определи за визију, за будућност, за политику” затворио је круг лицитирања о могућој политичкој рокади без избора и кренуо је нови поход на гласове бирача (Вучић: Нисам желео да будем премијер без избора, 2014).

Нормативни оквир

Избори су одржани по пропорционалном изборном систему са једном изборном јединицом, затвореном блокираном листом, петопроцентним законским изборним прагом и Д’Онтовом формулом за расподелу мандата, моделу који је суштински успостављен 2000. године. Ради се изборном моделу који је најдуже у употреби, четрнаест година. По њему је бирано претходних пет легислатура и он је познат изборним актерима, бирачима, странкама, кандидатима, али је јасно показао и значајне структурне недостатке који се понављају у свим изборним циклусима и негативно утичу на консолидовање демократије.

Први недостатак се огледа у затвореној блокираној листи. Она дестимулативно делује на гласаче јер не могу бирати него потврђивати страначки редослед кандидата на листи којим се фактички прејудуцира резултат избора. Истовремено, то спутава демократију унутар странака. Лидери нису заинтересовани да деле кадровску моћ и не раде на јачању јасних критеријума за кандидовање или прелиминарне изборе; кандидати су пасивни – и за време и после избора њихова комуникација са бирачима посредована је искључиво страначком бирократијом. Други недостатак је метрополизација парламента. У свим сазивима око 40% посланика долази из Београда и Новог Сада, а по правилу у скупштинским клупама нема посланика који живе у малим, неразвијеним и девастираним општинама. Нарушавање територијалне репрезентације има дугорочне последице на одлучивање и одређивање приоритета у јавним политикама (Јовановић, 2008, стр. 117-132). Трећи недостатак огледа се у широким изборним коалицијама које или спречавају дејство изборног прага и у парламент уводе велики број странака или доводе до великог броја расутих гласова.

Предлози из стручне јавности за реформом изборног система којом би се увела могућност персонализованог гласања и степеновао законски изборни праг за коалиције игнорисани су од стране партија. Увођење електронског бирачког списка и поштравање услова за формирање

странака нису још увек произвели намераване ефекте. Још има приговора на број бирача у евиденцији, а број странака уписаних у регистар полако прилази бројци од 100, далеко изнад онога што су конструктори решења очекивали и прогнозирали. Изборна администрација је и даље потпуно под контролом странака. Републичка изборна комисија, комисије у општинама и градовима, као и бирачки одбори, структурално су састављени од страначких активиста и далеко су од професионалне, политички неутралне и непристрасне изборне администрације. Улога медија у изборним кампањама, као и финансирање избора, области у којима је направљен значајан помак, имају и широку маргину за побољшање које би ишло у правцу равноправности учесника у изборној утакмици.

Актери и кампања

У изборну арену ушло је на десетим парламентарним изборима 19 изборних листа. Њихових 3.020 кандидата претендовало је на посланички мандат у десетој легислатури Народне скупштине: просечно се чак 12 кандидата такмичило за место народног посланика. У овом циклусу за посланичка места кандидовала се једна изборна листа више у односу на изборе 2012. године. Иначе, број листа у последњих пет изборних циклуса варира од 18 до 22. Интересантно је да странке избегавају самосталан наступ и углавном у предизборним коалицијама шлепају низ других субјеката, странака, удружења разне врсте, група грађана које у самосталном наступу не би имале велике изгледе да пређу изборни праг. Често су то формалне коалиције засноване на официјелним уговорима, али и неформалним савезима који се реализују тако што се на листу стављају истакнути чланови поменутих организација рачунајући на гласове грађана који их подржавају. У тој изборној магми изборних листа и кандидата није једноставно и прецизно утврдити број странака које учествују на изборима. То је постала уочљива константа нашег изборног система у дужем временском интервалу, иако је на снази пропорционални изборни модел који има релативно мале баријере за стицање парламентарног статуса и по суштини претпоставља самосталан наступ барем релевантних странака (Републичка изборна комисија [РИК], 2014а).

Такву праксу потврдили су и мартовски избори 2014. године. Од пријављених листа чак 11 су мање или веће коалиције. На само осам листа самостално је наступило пет странака: Уједињени региони Србије, Странка демократске акције Санцака, Савез војвођанских Мађара, Руска странка и Партија за демократско деловање, и три групе грађана:

Двери, Трећа Србија и Доста је било – Саша Радуловић. Осим странака националних мањина, практично се ниједна странка није одлучила на самосталан наступ на изборима. Изузетак који оличава УРС може се довести у питање пошто је било видљиво да је, иако регистрован као странка, УРС структуриран од неколико јаких регионалних странака, нпр. Заједно за Шумадију Верољуба Стевановића, Покрет Живим за Крајину Бошка Ничића, те Г17 плус. Највише чланова, девет странака и једно удружење, окупило се на листи СНС-а. Поред напредњака ту су били и Нова Србија, Покрет социјалиста, Социјалдемократска партија Србије, Српски покрет обнове, Демокришћанска странка Србије, Покрет снага Србије, Народна сељачка странка, Бошњачка народна странка и удружење Коалиција избеглица у Србији. На листи СПС-а били су традиционални партнери, Партија уједињених пензионера Србије и Јединствена Србија. На листи Демократске странке Србије нашли су се кандидати Покрета ветерана. Српска радикална странка, која је дуго истрајавала на самосталном наступу, изашла је на ове изборе са удружењима Српски образ и Српски покрет „Наши“. Либерално демократска партија оформила је коалицију са Социјалдемократском унијом и Бошњачком демократском заједницом Санџака, а на листи су се нашли и представници Асоцијације слободних и независних синдиката. На листи Демократске странке нашли су се кандидати Демократског савеза Хрвата у Војводини, Богате Србије, Нове странке и Удружених синдиката „Слога“. Док се један бивши председник ДС-а Зоран Живковић основавши Нову странку барем коалиционо вратио у окриље демократа, такође бивши председник Борис Тадић, напустивши своју странку, предводио је посебну коалициону листу, Нова демократска странка – Зелени, Лига социјалдемократата Војводине, Заједно за Србију, Демократска заједница војвођанских Мађара, Заједно за Војводину и Демократска левица Рома. Листа мањинске Црногорске партије формирала је коалицију са Комунистичком партијом, а на листи „Коалиција свих народа и народности“ изборни савез направили су Русинска демократска странка и Словачка демократска странка. Листа националних заједница, трећа коалициона листа националних мањина, окупила је у коалицију Бошњачку демократску заједницу, Демократску заједницу Хрвата, Покрет мађарске наде, Грађански савез Мађара и Страну мађарског јединства. На крају, коалициона листа Патриотски фронт, коју је предводио Борислав Пелевић, бивши функционер напредњака, окупила је осим Сабора српског јединства и пет удружења: Српски сабор „Заветници“, Слободна Србија, Равногорски покрет, Народни покрет „Препород Србије“ и Удружење

ратних ветерана, инвалида и породица погинулих бораца Србије (РИК, 2014а).

Из ових података види се да промене у регистрацији политичких странака јесу донеле мањи број регистрованих, али број елективних странака није смањен. На овим изборима учествовало је 43 од 98 странака колико је било уписано у регистар до расписивања избора. Дода ли се томе и 13 удружења и група грађана које су самостално или у разним коалицијама ушле у изборну арену, слика фрагментиране политичке сцене постаје комплетнија. Она сведочи о још увек ниском нивоу институционализације страначког система и фрагилности чак и неколико најзначајнијих релевантних странака. Пракса криптокоалиција, којој највише доприносе велике странке, спречава институционализацију страначког система и подстиче фракционализацију у парламенту, а ове појаве нису добар амбијент за функционисање политичких институција и система у целини.

Изборна кампања је трајала кратко, 45 дана, али је то фактички био „финиш бројних кампања из међуизборног периода“ (Славујевић, 2014, стр. 21). Кампање за конституисање државних органа и презентацију програма владе; изборе у низу општина и градова, промену власти у Граду Београду; борбу против корупције и организованог криминала; истраге о спорним приватизацијама, итд. у вези су са низом тематских кампања поводом интензивирања процеса придруживања ЕУ, бриселских разговора Београда и Приштине, реконструкције владе и практично су представљале наставак изборне кампање из 2012. године. Оне су донеле вртоглави раст рејтинга напредњацима и њиховом лидеру. Све анкете јавног мњења су периодично потврђивале да број грађана који их подржава расте и то је подстицало захтеве чланста да се иде на превремене изборе. То расположење вешто је каналисано изјавама највиших функционера, опет у форми личног става, и сасвим је било јасно да су ванредни избори извесни и да напредњаци траже најповољнији тренутак за расписивање. Интензитет и континуитет кампања уз доминацију СНС-а у медијском простору били су логистичка припрема за ванредне изборе.

Кампањом су изразито доминирале економске и социјалне теме. Подаци неких истраживања говоре да је чак 68% изборних порука било у вези са овим сферама, док су остале области остале у другом плану. Чак 74% порука напредњака односило се на економско-социјалне теме, 15% борбу против корупције, а свака десета порука третираше је теме из политике, образовања, науке и здравства. И СПС је највише порука

– 67% – посветио питањима економије и социјалне политике. ДСС је изборним порукама доминантно третирао политичке теме – 56% – а знатно мање економске и социјалне – 41%. Приоритет економско-социјалних тема највидљивији је код УРС-а. Девет од десет порука регионалиста бавило се овим темама, 8% образовањем и науком. Слична неуравнотежена структура изборних порука приметна је и код ЛДП-а. ДС је имао најуравнотеженију структуру изборних порука: 57% економско-социјалне теме, 17% образовање и наука, 11% здравство, 10% политика и 1% корупција. Сличну структуру кампање имала је Нова демократска странка, бившег лидера демократа, Бориса Тадића (Атлагић, 2014, стр. 32-33).

Према квантитативним анализама садржаја по три начитанија и најгледанија медија странке су избегавале конкретна обећања. Мало је било у порукама обећаних рокова, решења и мера, свега 17%. Интересантно је да су демократе предњачиле у конкретним обећањима: таквих је 41% у изборним порукама ДС-а. Странке на власти су упадљиво шкртариле на конкретним порукама: социјалисти су имали 15%, СНС 12% таквих порука, а мање од њих конкретних обећања у овој кампањи упутио је бирачима УРС (Атлагић, 2014, стр. 32).

На први поглед кампања је кренула као програмска, са обећањима странака да неће водити негативне и прљаве кампање. Међутим, ова обећања су брзо пала у воду. Позитивне елементе наткрили су бројни елементи прљаве кампање, „инсинуирања и етикетирања, псеудоаргументи (тзв. „аргумент већине“), подметања значења и довођења до апсурда изјава опонената, логичке грешке (као што су замене теза), манипулације статистичким подацима“ (Славујевић, 2014, стр. 22). То је генерисало и страначке сукобе са једном упечатљивом карактеристиком. СНС се постављао против свих, чак и својих коалиционих партнера у Влади, СПС и УРС. Опозиција је избегавала критике извесног победника, напредњака, и оштрицу напада усмеравала на конкуренте који су очекивали бољи изборни пласман. Упадљиви су били напади коалиција окупљених око ДС-а и НДС-а на СПС, кога су проглашавали за главног кривца лоше политике, кочничара реформи, неспособну странку, клијентелисте, уз често подсећање на политику социјалиста деведесетих. Судећи по резултатима изгледа да су бирачи такве поруке поцепаних демократа више доживљавали као увређеност напуштеног партнера, него утемељену критику која се упућује пост фестум. Одсуство програмских кампања, доминација лидерских кампања, бројни негативни елементи, карактеришу изборну кампању 2014. године као „претежно негативну, а често и „прљаву“ (Славујевић, 2014, стр. 23).

Резултати и последице

Најмања излазност бирача на биралишта од редемократизације 1990. године, готово натполовичан број освојених гласова листе СНС и више од 63% освојених мандата, више од четири петине посланичких места за листе коју се предводиле владине странке, напредњаци и социјалисти, крах ДС-а, губитак парламентарног статуса за три релевантне странке, ДСС, ЛДП и УРС, традиционалан успех листа најбројнијих националних мањина, Мађара, Бошњака и Албанаца, изостанак из парламента свих странака суверениста, противника евроинтеграција, велики број расутих гласова – рекапитулација је најзначајнијих резултата мартовских избора 2014. године.

У бирачки списак било је уписано 6.765.998 бирача, а на биралишта је изашло 3.592.375 или 53,09%. То је 4,68% мање у односу на претходне изборе које је обележила кампања „белих листића“ и убедљиво најмања излазност у односу на све парламентарне изборе. Слаба изборна партиципација није добар знак за стање демократије у сваком друштву. У нашем, које је далеко од консолидације, то је податак који треба да има карактер алармног звона за политичке институције, странке посебно. Чињеница је да постоје и објективне околности које указују да су подаци о излазности донекле резултат начина евиденције бирача. Прва се тиче укупног броја бирача. Србија већ други изборни циклус користи евиденцију састављену електронским путем, али она није отклонила контроверзе о веродостојности броја бирачке популације. Она је на овим изборима показала да се у бирачким списковима налази око 4.000 бирача мање него пре две године. То није велика флукуација која би захтевала детаљнију анализу коју је једноставно урадити на основу база података јер се све промене у бирачкој евиденцији бележе и уписује разлог промене. Дилеме изазива број бирача у односу на број становника. Према попису из 2011. године у Србији је било 7.186.862 становника. То значи да је у бирачки списак уписано чак 94,1% становника, једва 420.000 мање него што говоре подаци о попису (Републички завод за статистику, 2014). Ако се зна да 10 до 20% становника у популацији спада у добну скупину малолетних, који немају бирачко право, онда се логички поставља питање о односу тих бројева (Ракић Водинелић, 2012). Или пописом нису обухваћени сви становници или у бирачком списку има више грађана. Осим ове нумеричке дилеме тамна сенка у бирачком списку је и велики број грађана који дуго, врло често и деценијама не

живе у месту становања према којем су уписани у бирачки списак, који дуго не долазе у земљу, имају држављанство друге државе, не гласају на изборима или то чине ретко. Тај број је тешко егзактно утврдити, али је извесно да се ради о стотинама хиљада и јасно је да тај број индиректно „смањује“ број изашлих.

Док истраживачи и администрација на ове дилеме не дају уверљиве одговоре остаће чињеница да је излазност од 53,09% уписаних бирача најмањи излазак грађана на биралишта у десет изборних циклуса за избор народних посланика. На последњим парламентарним изборима на биралишта је изашло око 320.000 (4,71%) бирача мање него 2012. године када је такође забележена мања излазност за 3,55% у односу на изборе 2008. године. Пад изборне партиципације, најчешћег, најмасовнијег, а за већину грађана и јединог ангажмана у политици обликују бројни фактори. С обзиром на то да су све релевантне странке учествовале на изборима, односно да није било бојкота избора, узроке треба тражити ван поља изборне понуде. Замор и засићеност бирача релативно честим изборима, изванредан исход и победник избора, одсуство јасне опозиционе понуде, бројни економско-социјални проблеми, разочараност у странке, политичке институције и политичаре, општа апатија... само су неке силе које у социјалном миљеу обликују понашање бирача и оријентишу га ка партиципацији или апстиненцији.

Табела 1. Избори у Србији (1990-2014)

1990	1992	1993	1997	2000	2003	2007	2008	2012	2014	
први круг	други круг									
7.036.303	4.352.573	6.774.995	7.010.389	7.210.386	6.508.856	6.511.450	6.653.851	6.749.688	6.770.013	6.765.998
уписано бирача										
5.030.440	2.103.771	4.723.711	4.300.440	4.139.080	3.752.170	3.825.471	4.033.586	4.141.176	3.912.904	3.592.375
гласало бирача										
71,5	48,3	69,7	61,3	57,4	57,6	58,7	60,6	61,3	57,8	53,1
неважећи гласови										
	275.861	171.824	164.307	898.000	49.755	65.468	88.148	170.995	114.001	
расути гласови										
653.257	380.855	310.159	217.098	536.421	378.465	99.992	414.740	699.036		
14,72	9,23	7,81	5,93	14,21	9,54	2,47	11,09	20,11		
број кандидованих листа										
	104	84	89	8	19	20	22	18	19	
број листа које су добиле мандат										
15	9	8	8	4	6	11	8	11	7	
индекс ефективног броја партија										
1,64	3,74	3,27	3,15	2,91	4,8	4,59	4,56	7,07	12,29	
индекс диспропорционалности										
23,65	10,22	9,31	7,98	5,34	6,42	5,16	2,18	7,27	3,07	
индекс изборне волатилности										
					47,6	22,29	20,72	27,56	32,98	

Територијално посматрано пад излазности забележен је у централном делу Републике (4,21%) и знатно више у АП Војводини (6,74%), док број изашлих на биралишта у АП Косово и Метохија бележи благи раст (1,92%). Традиционално, и овај пут, највећа излазност забележена је у окрузима јужне Србије: Топличком, Пиротском и Јабланичком, јединим срединама у којима је више од 60% бирача искористило своје право да гласају. У само осам општина излазност је била већа од 70% – Пећинцима, јединој општини у Војводини, Ћићевцу, Мерошини, Белој Паланци, Димитровграду, Сурдулици и Трговишту. Посматрано по окрузима видљив је пад излазности бирача: највише у Јабланичком округу, чак за 10% у односу на претходни изборни циклус. Пет округа забележило

је раст бирача који су искористили своје бирачко право. Међу њима је Пчињски округ у коме је излазност на биралишта незнатно порасла, али и четири Косовскометохијска округа у којима је забележен значајан раст излазности бирача. Очигледно је да грађани који у тим срединама живе или им је као интерно расељеним лицима ту било последње пребивалиште нису потпуно поверовали критичарима владине политике засноване на Бриселском споразуму. Напротив. Изузетак је Косовско-митровачки округ у коме је пад излазности у границама просека у целој Републици. Ради се о центру и симболу опстанка Срба у јужној покрајини и очигледно је да бирачи у овом округу нису делили ентузијазам Владине политике према Космету. Излазност бирача који су гласали у свом пребивалишту у иностранству остала је на истом нивоу као у претходном изборном циклусу, и знатно одступа од просека. Ради се о малом броју бирача (6.808) који су искористили право да гласају на бирачким местима у 20 држава, највише у Немачкој (1.280) и Италији (999).

Табела 2. Излазност по окрузима (2012-2014) (РИК, 2012, 2014б)

Округ	2012 (%)	2014 (%)
Београд	54,58	50,68
Северно-бачки	56,72	48,50
Средње-банатски	59,10	52,31
Северно-банатски	59,30	51,32
Јужно-банатски	55,44	48,35
Западно-бачки	58,42	52,74
Јужно-бачки	57,77	52,23
Сремски	62,16	54,24
Мачвански	59,93	53,21
Колубарски	59,40	55,98
Подунавски	55,18	51,94
Браничевски	55,97	52,21
Шумадијски	61,13	56,56
Поморавски	58,53	53,46
Борски	49,69	53,66
Зајечарски	57,78	52,82
Златиборски	60,36	55,93

Моравички	59,23	54,30
Рашки	59,35	53,23
Расински	63,64	57,53
Нишавски	60,92	56,03
Топлички	71,23	61,68
Пиротски	69,52	62,49
Јабланички	69,08	63,23
Пчињски	55,05	57,48
Косовски	25,31	30,66
Пећки	24,86	40,92
Призренски	9,33	14,27
Косовско-митровачки	40,24	35,74
Косовско-поморавски	33,08	39,08
Иностранство	70,77	70,89
Завод за затворске санкције	77,16	74,87

Ниска излазност значила је и нижи изборни праг, али је и поред тога само седам изборних листа освојило мандате: четири коалиције и три листе партија националних мањина – Мађара, Бошњака и Албанаца – СВМ, СДА и ПДД. Законски изборни праг од 179.619 гласова није успело да пређе чак 11 изборних листа. Ван парламента остале су изборне листе које су предводиле три релевантне странке – ДСС, ЛДП, УРС. СРС није успео да поврати парламентарни статус. Покрет Двери и листа бившег министра Саше Радуловића „Доста је било“ нису успели да уђу у расподелу мандата. Због тога је порастао број „бачених гласова“, 699.036 гласова, петина од укупног броја гласова, дата је странкама које нису прешле изборни праг. Неке од њих, програмски и политички, имале су додирне тачке које су могле бити минимални именоватељ за коалициони наступ. Мислимо пре свега на ДСС, Двери и СРС. Стратешки промашај лидера у процени одвео је ове странке на политичку маргину. Без обзира на мали број изборних листа које су се квалификовале за расподелу мандата фрагментација парламентарног страначког система незнатно је смањена. Мандате у Народној скупштини има 21 странка и два удружења, а основано је 12 посланичких група.⁴

⁴ У народној скупштини се налазе представници следећих партија и удружења: Српска напредна странка, Нова Србија, Покрет социјалиста, Социјалдемократска партија Србије, Српски покрет обнове, Демокришћанска странка Србије, Покрет снага

Коалиција коју је предводио СНС убедљиви је победник са освојених 48,35% гласова и 63,20% посланичких места. Убедљивост изборног успеха напредњака најбоље потврђују резултати гласања по општинама. У само 12 општина СНС није освојио већину гласова бирача који су гласали. У девет општина највише гласова су освојиле листе странака националних мањина: Ада, Сента, Чока, Кањижа и Бачка Топола (СВМ), Тутин и Сјеница (СДА), Бујановац и Прешево (ПДД), а у преостале три друге странке: Сурдулица и Ново Брдо (СПС) и Босилеград (ДСС). То што прва влада у којој су напредњаци давали главни тон није зауставила негативне економске трендове: повећана је задуженост, порасла је незапосленост, изостале су нове инвестиције итд. грађани нису тумачили као неуспех двогодишње владавине напредњака у коалицији са социјалистима. Они су очигледно прихватили све недаће у којима се налази привреда и друштво као последице претходне власти оличене у политици демократа и зато су им не само поверили још један мандат него су то учинили масовније и убедљивије него 2012. године. СНС је за две године, уз мању излазност, освојио око 796.000 гласова више, скоро дуплирао број гласова освојених на првим парламентарним изборима на којима је учествовао као странка. То што је лидер напредњака још у изборној кампањи најављивао реформе као болне, тешке и неопходне мере, није демотивисало бираче. Напротив, они су својим гласовима подржали захтев Вучића за већином од 50% изречен у финалу кампање. Време ће показати како су и колико они разумели те изборне поруке, а како ће их прихватити када се оне претворе у политичке одлуке. Неспорним изборним тријумфом СНС се позиционирао као доминантна странка у политичком пољу. Напредњаци, са комотном парламентарном већином, имају владу са широким маневарским простором за спровођење свог програма. Грађани знају јасно ко је одговоран за политику у наредном мандатном периоду.

Коалиција СПС-ПУПС-ЈС, у свом трећем наступу на парламентарним изборима, заузела је другу позицију по броју освојених гласова и мандата. Заједно са СНС-ом они су освојили око 62% гласова што је потврда да влада социјалиста и напредњака није изгубила подршку грађана. Листа предвођена социјалистима смањила је изборни скор за 80.000

Србије, Народна сељачка странка, Бошњачка народна странка, удружење Коалиција избеглица у Србији, Социјалистичка партија Србије, Јединствена Србија, Партија уједињених пензионера, Нова демократска странка, Лига социјалдемократа Војводине, Заједно за Србију, Зелени Србије, Демократска странка, Удружени синдикат „Слога“, Нова странка, СДА Санцака, Савез војвођанских Мађара, Покрет за демократско деловање.

гласова у односу на претходне изборе. Када се зна порозност граница међу популацијама бирача које преферирају напредњаке и социјалисте и има у виду вртоглави раст популарности СНС-а, ово осипање гласова није имало теже последице по изборни рејтинг СПС-а. Без обзира на то, социјалисти су освојили више гласова од главних ривала, коалиција окупљених око две подељене фракције демократа.

Демократе су очекивано претрпеле изборни дебакл. Подељени, по свађани, медијски сатанизовани, притиснути екстремно лошим показатељима њихове владавине, без нових идеја и функционера, са ерозијом чланства и урушавањем организационе структуре, изневерени од дојучерашњих „стратешких“ савезника, демократе су једва прешле изборни праг и сачувале парламентарни статус. У односу на парламентарне изборе 2012. године демократе су изгубиле око 442.000 гласова, скоро сваког другог бирача. Бројке најбоље сведоче о дубини страначког раскола и политичким последицама које је он произвео. Пад излазности вероватно лежи и у апстиненцији дела бирачког тела наклоњеног демократама. Они нису хтели да својим гласом арбитражу између завађених лидера и фракција које су предводили.

Табела 3. Резултати избора за народне посланике 2014. године (РИК, 2014б)

изборна листа	број гласова	% гласова	број мандата	% мандата
СНС-СДПС-НС-СПО-ПС	1.736.920	48,35	158	63,2
СПС-ПУПС-ЈС	484.607	13,49	44	17,6
ДС	216.634	6,03	19	7,6
НДС-ЛСВ-ЗЗС-ВМДК-ЗЗВ-ДЛР	204.767	5,70	18	7,2
ДСС	152.436	4,24	-	-
Двери	128.458	3,58	-	-
ЛДП-БДЗС-СДУ	120.879	3,36	-	-
УРС	109.167	3,04	-	-
СВМ	75.294	2,10	6	2,4
Доста је било	74.973	2,09	3	1,2

СРС	72.303	2,01	2	0,8
СДА	35.157	0,98	-	-
ПДД	24.301	0,68	-	-
Трећа Србија	16.206	0,45	-	-
Руска странка	6.547	0,18	-	-
ЦП-Броз	6.388	0,18	-	-
Патриотски фронт	4.514	0,13	-	-
БДЗ-МПСЗ-ДЗХ-МРМ-МЕП	3.983	0,11	-	-
РДС-СДС	3.182	0,09	-	-

Странке националних мањина – Мађара, Бошњака и Албанаца – повећале су број гласова и манадата. СВМ је повећао број гласова за око 7.000 у односу на претходни изборни циклус. То повећање за више од 11% донело је странци Иштвана Пастора један мандат више. СВМ очигледно хомогенизује бирачко тело мађарске националне заједнице. Добри, готово партнерски односи са СНС-ом, политички смирено и аргументовано пласирање својих програмских ставова, наступи ван средина у којима Мађари нису доминантни, очигледно су привукли нове гласове. И СДА је повећала број гласова, за 8.000 или скоро за трећину у односу на 2012. годину, и добила једног посланика више у Народној скупштини. Сулејман Угљанин, лидер СДА, министар без портфеља у првој влади Дачића, тако је самосталним наступом још једном учврстио своју позицију у бирачкој популацији Бошњака. ПДД Ризе Хаљимија готово је дуплирао број гласова који је на изборима 2012. године освојила Унија Прешевске долине што му је донело један мандат више у Народној скупштини.

Освојивши 121.000 гласова мање него на изборима 2012. године ДСС је остао ван парламента, а Војислав Коштуница без функције председника са које се својеволно и достојанствено повукао у политичку пензију. Уљуљкане у позицију предводника противника евроинтеграција, Коштуничине демократе нису виделе да на тој политици јачају разне групе, удружења и покрети који су све више добијали подршку националистички оријентисаних бирача и постајали конкуренти за гласове бирача на десном крилу политичке сцене. Слично је прошао и ЛДП, изгубио је више од половине (135.000) бирача из 2012. године и отишао

у ванпарламентарну опозицију. Чедомир Јовановић остао је глув на прозивке за изборни дебакл и позиве да прихвати одговорност и оде са челне позиције либерала. Остао је на челу ЛДП-а и у бизнису, али ослабљен за два млада, искусна и политички перспективна функционера који су напустили либерале, Ивана Андрића и Бојана Ђурића. Спојем либералних и социјалдемократских идеја либерали су били у политички шизоидној позицији. Одлазак низа истакнутих чланова, тихи отпори понашању и луксузном стилу живота страначког лидера, сталне афере, определили су многе активисте да се пасивизирају и напусте странку. Изборни бродолом доживео је и УРС. Бирачко тело овог политичког конгломерата локалних и регионалних странака, група грађана, разних удружења и локалних политичара, за две године смањило се за половину. УРС је изгубио 106.000 бирача и статус парламентарне странке. Лидер УРС-а Млађан Динкић изгубио је раније место министра, демисионирао са места председника, напустио бављење политиком и посветио се бизнису.

Покрет Двери није остварио продор у парламентарне клупе као што је најављено изборним дебитовањем 2012. године. Освојили су овај пут око 40.000 гласова мање и по рејтингу оних који су остали испод прага одмах су иза ДСС-а. Покушај овог национално утемељеног покрета да се формира коалиција окупљена око ДСС-а очигледно је био заснован на доброј процени да су они досегли ниво који се тешко може повећавати без парламентарног статуса који се опет не може остварити самостално. Потенцијални партнери су зазирали од такве коалиције управо прибојавајући се конкуренције оличене у новим лицима и идејама у политици.

Бивши министар Саша Радуловић је освојио завидан број гласова имајући у виду колико је времена и средстава имао да се политички позиционира. Без страначке инфраструктуре, новца, простора у медијима, скоком у изборну арену листа „Доста је било“ тек је наговестила потенцијал. Несумњиво је да је ова листа привукла део бирачког тела либерала и демократа, али је питање да ли ће то по инерцији бити довољно за формирање странке и агилнији наступ у политици са позиције опозиционог аутсајдера.

СРС није успео да поврати парламентарни статус. Изгубивши чак две трећине бирача од 2012. године радикали су ближе нестанку са политичке позорнице него политичкој реанимацији.

Епилог

Резултати мартовских избора су очекивани. СНС је однео убедљиву победу, освојио два пута више гласова него на претходним изборима

и изборном вољом концентрисао власт. Извршена је персонална рокада на функцијама у влади и стварна моћ заснована на изборној вољи нашла је свој израз у политичким институцијама. Напредњачки кадрови преузели су сва битна места у политичкој номенклатури. Поједностављено и персонално посматрано Александар Вучић и Ивица Дачић ротирали су се на месту премијера и првог потпредседника владе.

Избори 2014. године изазвали су тектонска померања на политичкој сцени. СНС је освојио комотну већину за самостално формирање владе. Ипак, у владу су ушли и СПС, НС, ПС, СДП и неколико страначки неекспонираних личности које слове за експерте у својим ресорима. Тиме је разблажена апсолутна изборна победа, отупљене, бар формално, оштрице о ауторитаризму, али ти поступци неће амнестирати одговорности онога кога јавност перципира као главног субјекта власти – СНС. Иако страначка сцена показује знаке слегања, страначки систем је још увек претерано фрагментиран. Странке су недовољно укоренење у друштво, са флуидном програмском и идеолошком легитимацијом и ниским степеном страначке идентификације. Страначки систем је далеко од институционализације.

Овим изборима потврђена је промена власти странака ДОС-а из 2012. године. Власт имају две странке које су доминирале политичким институцијама 90-тих, али у промењеним улогама. СПС је доминантну позицију из претходног периода заменио улогом мањег партнера у владиној коалицији. Опозиција није само минимизирана чињеницом да владајући напредњаци сами имају готово двотрећинску већину у парламенту. Она је изразито фрагментисана, безидејна, још увек опхрвана сукобима старих страначких елита око лидерских позиција. Три релевантне странке, ДСС, ЛДП и УРС, изгубиле су парламентарни стаутус. Два политичара која су више од деценије активно били у политици на истакнутим функцијама, Војислав Коштуница и Млађан Динкић, отишли су у политичку пензију. Иако се томе опире, Чедомира Јовановића, као челника маргиналне опозиционе странке којој се осипају чланство, одбори прелазе другим странкама и коју напуштају талентовани активисти, чека иста судбина.

У парламенту нема странака које су против евроинтеграција. Влада ужива нескривену подршку ЕУ. Интензивна комуникација са челницима најутицајнијих земаља оставља утисак подршке влади и њеној политици. Очекује се да крајем године отпочну разговори о одређеним поглављима битним за процес приступања ЕУ. Интензивирана је регионална сарадња. Влада је релаксирала односе са сецесионистима у Приштини у

мери у којој претходне владе нису смеле ни да покушају. Најављене мере успостављања макроекономске стабилности: смањивање плата, оштрије опорезивање, отпуштање запослених у јавном сектору, подршка инвеститорима и предузетништву тек су на помолу, а већ су почели протести просветара, полиције, адвоката. Огромна подршка бирача и апсолутна власт суочиће се са различитим интересима и захтевима да редистрибуција добара, услуга и вредности којима управља држава не погађа баш њих.

Слаба опозиција не омогућава међусобну контролу странака. Она није способна да утиче на владине одлуке и политику. Сходно томе, власт нема зебњу од свргавања. Ради се о теоријским премисама, безброј пута практично верификованим, а које имају снагу аксиома у функционисању демократија. Таква стања нису добар амбијент, посебно за неконсолидоване и потконсолидоване демократије у које спада и Србија. Утолико је одговорност владе и самог Вучића већа. Брзо ће се показати да ли Србија иде ка модернизацији и удаљава се од ауторитаризма, или се ради о истом процесу са другим ликом.

ИЗВОРИ

- Атлагић, С. (2014). Кампања пред ванредне парламентарне изборе у Србији 2014: Теме у функцији промоције лидера. *Политички живот*, II, 29-35.
- Влада затражила распуштање парламента. (2014, 28. јануар). *РТС*. Преузето са <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Politika/1506203/Vlada+zatra%C5%BEila+raspu%C5%A1tanje+parlamenta.html>
- Влада Републике Србије [Говор председника Владе]. (2013, 28. јун). Преузето са <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?pf=1&id=193063&url=%2Fvesti%2Fvest.php%3Fpf%3D1%26id%3D193063>
- Вучић: Нисам желео да будем премијер без избора. (2014, 26. јануар). *Политика*. Преузето са <http://www.politika.rs/rubrike/dogadjaji-dana/Vucic-Nisam-zeleo-da-budem-premijer-bez-izbora.sr.html>
- Вучићевић, Д. (2014). Парламентарни избори у Србији 2014. *Политичке анализе*, 17, 46-53.
- Дачић: Ванредни избори најбоље решење. (2014, 26. јануар). *Политика*. Преузето са <http://www.politika.rs/rubrike/Politika/Dacic-Vanredni-izbori-najbolje-resenje.lt.html>
- Дачић: Енигма је шта Тадић ради на скупу где је и Тачи. (2012, 7. јул). *Блиц*. Преузето са <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/332066/Dacic-Enigma-je-sta-Tadic-radi-na-skupu-gde-je-i-Taci>

- Експозе мандатара Ивице Дачића. (2012, 30. јул). *Б92*. Преузето са http://www.b92.net/info/dokumenti/index.php?nav_id=630723
- Извештај о 24 приватизације. (2013, 28. децембар). *Време*. Преузето са <http://www.vreme.rs/cms/view.php?id=1162898>
- Извод из регистра политичких странака. (2014). *Министарство правде и државне управе*. Преузето са <http://www.arhiva.drzavnauprava.gov.rs/article.php?id=784>
- Јовановић, М. (2008). Народна скупштина – деформације територијалног представљања. *Годишњак 2008*, 117-132.
- Јовановић, М. (2014). Парламентарни избори у Србији 2014. године: мали јубилеј. *Политички живот*, 11, 9-19.
- Новости преносе текст споразума. (2013, 19. април). *Вечерње новости*. Преузето са <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:430347-Novosti-prenose-tekst-sporazuma>
- Одлука о расписивању избора за народне посланике. (2014). *Службени гласник*. Преузето са <http://www.slglasnik.info/sr/8-29-01-2014/22288-odluka-o-raspisivanju-izbora-za-narodne-poslanike.html>
- Радичевић, Н. (2014, 21. јануар). Историјски дан за Србију. *Политика*. Преузето са <http://www.politika.rs/rubrike/dogadjaji-dana/Poceli-pregovori-Srbija-EU.lt.html>
- Ракић Водинелић, В. (2012, 14. мај). Правне цртице о изборима – други део. *Пешчаник*. Преузето са <http://pescanik.net/pravne-crtice-o-izborima-2012-%E2%80%93-drugi-deo/>
- Реакције на потписивање споразума Београда и Приштине. (2013, 19. април). *Вечерње новости*. Преузето са <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:430258-Reakcije-na-potpisivanje-sporazuma-Beograda-i-Pristine>
- Републички завод за статистику. (2014). *Пописни атлас 2011*. Преузето са <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Popisni%20atlas%202011.pdf>
- Републичка изборна комисија. (2012). *Резултати избора за народне посланике у Народну скупштину Републике Србије, одржани 6. маја 2012. године*. Преузето са http://www.rik.parlament.gov.rs/cirilica/propisi_frames.htm
- Републичка изборна комисија. (2014а). *Изборне листе кандидата за изборе за народне посланике у Народну скупштину Републике Србије – 16. март 2014. године*. Преузето са http://rik.parlament.gov.rs/cirilica/propisi_frames.htm

- Републичка изборна комисија. (2014б). *Резултати избора за народне посланике у Народну скупштину Републике Србије, одржани 16. марта 2014. године*. Преузето са http://www.rik.parlament.gov.rs/cirilica/propisi_frames.htm
- Славујевић, З. (2014). Неке од општих карактеристика кампање за ванредне парламентарне изборе 2014. године. *Политички живот*, 11, 19-27.
- Смењен Драган Ђилас. (2013, 29. септембар). *Време*. Преузето са <http://www.vreme.rs/cms/view.php?id=1139646>
- Усвојене измене закона о служби безбедности, већа овлашћења председнику. (2012, 24. јул). *Блиц*. Преузето са <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/334665/Usvojene-izmene-zakona-o-sluzbi-bezbednosti-vecavlasčenja-predsedniku>
- Церовина, Ј. (2014, 26. јануар). Криминализација кадрова СПС-а постаје заморна. *Политика*. Преузето са <http://www.politika.rs/rubrike/Politika/Kriminalizacija-kadrova-SPS-a-postaje-zamorna.lt.html>
- Чекеревац, М. (2014, 25. јануар). Вучић: Време је за изборе. *Политика*. Преузето са <http://www.politika.rs/rubrike/Politika/Naprednjaci-danas-biraju-rukovodstv>